

Autismikirjon lasten kommunikaation tukeminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksen opettajan tutkinto-ohjelma / Turun yliopisto

Kandidaatintutkielma

Laatija:

Helin Habibi Zarabad

17.5.2026

Rauma

Kandidaatintutkielma

Tutkinto-ohjelma, oppiaine: Varhaiskasvatuksen opettajan tutkinto-ohjelma, kasvatustiede

Tekijä: Helin Habibi Zarabad

Otsikko: Kommunikaation tukeminen autismikirjon lasten kanssa varhaiskasvatuksessa

Ohjaaja: Yliopiston lehtori, dosentti Timo Ruusuvirta

Sivumäärä: 23 sivua

Päivämäärä: 17.5.2026

Tämän kandidaatintutkielman aiheena on autismikirjon lasten kommunikaation tukeminen varhaiskasvatuksessa. Tutkielmassa tarkastellaan, millaisia kommunikaatioon liittyviä haasteita autismikirjon lapsilla voi esiintyä varhaiskasvatuksen arjessa ja millaisin keinoin heidän vuorovaikutustaan voidaan tukea. Lisäksi tutkielmassa käsitellään vuorovaikutuksen, oppimisympäristön ja yhteistyön merkitystä autismikirjon lasten kommunikaation tukemisessa.

Tutkielma toteutettiin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Aineistona käytettiin autismikirjoa, kommunikaatiota ja varhaiskasvatusta käsittelevää tutkimus- ja asiantuntijakirjallisuutta sekä puhetta tukevia ja korvaavia kommunikointimenetelmiä koskevia lähteitä. Lisäksi tarkasteltiin varhaiskasvatusta ohjaavia asiakirjoja.

Kirjallisuuden perusteella autismikirjon lasten kommunikaation haasteet voivat näkyä varhaiskasvatuksen arjessa esimerkiksi tarpeiden ilmaisemisessa, yhteiseen toimintaan osallistumisessa ja vuorovaikutuksen aloittamisessa. Kommunikaation tukemisessa korostuivat erityisesti aikuisen sensitiivinen toiminta, arjen ennakoitavuus sekä puhetta tukevien ja korvaavien kommunikointimenetelmien käyttö.

Avainsanat: Autismi, AAC, kommunikaatiomenetelmät, varhaiskasvatus

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
2	Autismikirjo varhaiskasvatuksen kontekstissa	6
2.1	Autismikirjon keskeiset piirteet lapsuudessa	6
2.2	Autismikirjon lapset varhaiskasvatuksessa	7
3	Kommunikaatio autismikirjolla	9
3.1	Kommunikaation tyypillinen kehitys	9
3.2	Kommunikaation haasteet autismikirjolla	9
4	Kommunikaation tukeminen varhaiskasvatuksessa	11
4.1	Aikuisen sensitiivinen vuorovaikutus	11
4.2	AAC-menetelmät kommunikoinnin tukena	12
4.3	Strukturoitu ja ennakoitava oppimisympäristö	14
4.4	Yhteistyö huoltajien ja asiantuntijoiden kanssa	16
5	Pohdinta ja johtopäätökset	18
	Lähteet	20

1 Johdanto

Varhaiskasvatuksessa kommunikaation tukeminen on tärkeä osa arkea, joka esiintyy leikeissä, ryhmätilanteissa ja siirtymissä. Sen avulla lapsi ilmaisee tarpeitaan ja osallistuu vuorovaikutukseen muiden kanssa. Kommunikaation haasteet voivat vaikuttaa sekä lapsen hyvinvointiin, että sosiaalisten taitojen kehitykseen.

Kaikki lapset eivät kuitenkaan tarvitse samanlaista tukea kommunikointiin, vaan tuen tarve vaihtelee yksilöllisesti. Tämän vuoksi varhaiskasvatuksessa korostuvat sensitiivinen kohtaaminen sekä selkeä ja ennakoitava arki. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lapsen oppimista niin, että toiminta on yhdenvertaista ja inklusiivista (Opetushallitus, 2022). Inklusion toteuttaminen tarkoittaa sitä, että lasta tuetaan osallistumaan yhteiseen toimintaan ja ympäristöön hänen taustastaan riippumatta. Inklusiota voidaan tarkastella esimerkiksi sosiaalisesta, ympäristöllisestä ja opetuksellisesta näkökulmasta (Kennedy & Itkonen, 1996, viitattu teoksessa Itkonen, 1999). Inklusiivinen kasvatustoteutus silloin, kun opetusta järjestetään joustavasti ja huomioiden lasten erilaiset tarpeet (Takala ym., 2020, s. 13).

Autismikirjo näyttöä yksilöllisesti, ja lasten välillä voi olla suuria eroja esimerkiksi kommunikoinnissa ja toimintakyvyssä (Sainsbury, 2000). Osalla autismikirjon lapsista voi esiintyä haasteita muun muassa puheen ymmärtämisessä ja kielellisessä ilmaisussa, mikä saattaa vaikeuttaa vuorovaikutustilanteita arjessa. Myös sanattomassa viestinnässä voi ilmetä poikkeavuutta, jotka poikkeavat tavanomaisesta kommunikaatiosta (Autismiliitto, 2021). Varhaiskasvatuksessa nämä haasteet voivat näkyä tilanteissa, joissa lapsen odotetaan osallistuvan yhteiseen toimintaan tai kertovan omista tarpeistaan. Varhaiskasvatuksen ympäristö onkin tämän vuoksi autismikirjon lapselle tärkeä, sillä arjen vuorovaikutustilanteet tukevat ja kehittävät kommunikaatiotaitoja.

Tässä kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa tarkastelen autismikirjon lasten kommunikaation haasteita ja niiden tukemista varhaiskasvatuksessa aiemman tutkimuskirjallisuuden pohjalta. Autismikirjon lasten tuen tarpeet näkyvät varhaiskasvatuksessa aiempaa enemmän, mikä lisää tarvetta ymmärtää lasten vuorovaikutusta ja kommunikointia tukevia käytäntöjä. Aihetta tekee ajankohtaiseksi

myös erityiskasvatuksessa käytävä inkluusiokeskustelu (Viitala, 2005), sillä yhä useampi tukea tarvitseva lapsi osallistuu varhaiskasvatuksen ryhmätoimintaan.

Tämän tutkielman tavoitteena on selvittää, millaisia kommunikaatioon liittyviä haasteita autismikirjon lapsilla voi esiintyä ja millä tavoin heidän kommunikointiaan voidaan tukea varhaiskasvatuksessa. Tutkielmani koostuu autismikirjoa käsittelevästä perustiedosta, kommunikaation kehitystä ja haasteita tarkastelevasta luvusta sekä kommunikaation tukemista käsittelevästä osiosta. Lisäksi tarkastelen aikuisen vuorovaikutustaitojen, oppimisympäristön ja vaihtoehtoisten kommunikointimenetelmien merkitystä lapsen kommunikaation tukemisessa. Myös yhteistyötä huoltajien ja muiden asiantuntijoiden kanssa käsitellään osana toimivaa tukea.

2 Autismikirjo varhaiskasvatuksen kontekstissa

2.1 Autismikirjon keskeiset piirteet lapsuudessa

Autismikirjo on laaja-alainen neurokehityksellinen häiriö, jonka piirteet voivat näkyä hyvin eri tavoin eri ihmisillä. Sidjajan (2025) mukaan autismikirjon ymmärtäminen on edelleen tutkimuksen kohteena, minkä vuoksi tutkijoilla ja klinikoilla ei ole täysin yksiselitteistä käsitystä siitä, mitä autismi on. Autismikirjoa on kuitenkin tarkasteltu keskushermoston toiminnan näkökulmasta (Ikonen & Suomi, 1999).

Autismikirjon piirteet alkavat usein näkyä jo varhaislapsuudessa noin 1,5–2 vuoden iässä. Tällöin lapsen puheen kehityksen odotetaan etenevän niin, että lapsi alkaa käyttää puhetta yhä enemmän kommunikaation ja vuorovaikutuksen välineenä, jolloin mahdolliset haasteet tulevat jo esiin (Ikonen & Suomi, 1999). Tismosen (1991, viitattu teoksessa Ikonen & Suomi, 1999) mukaan piirteet näkyvät kuitenkin usein selkeämmin viimeistään kolmen vuoden iässä. Autismi on pysyvä osa ihmisen elämää, eikä se muutu iän myötä (Autismiliitto, 2026b), mutta kuntoutuksella voidaan tukea lapsen kehitystä ja arjessa selviytymistä huomattavasti (Avellan & Lepistö, 2008).

Autismikirjon lapsilla voi olla vaikeuksia tunnistaa toisten tunteita, minkä vuoksi he saattavat viihtyä enemmän omissa oloissaan, kuin sosiaalisissa tilanteissa (Taskinen, 1991). Monille lapsille myös rutiinit ja toistuvat toimintatavat ovat tärkeitä, sillä ne lisäävät arkeen ennakoitavuutta ja turvallisuuden tunnetta (Wing, 1981, viitattu teoksessa Partanen, 2010). Lisäksi aistitiedon käsittely voi poiketa tavanomaisesta, jolloin ympäristön äänet, valot tai muut ärsykkeet voivat tuntua kuormittavilta. Osa lapsista voi puolestaan hakea voimakkaampia aistikokemuksia. Vireystaso voi vaihdella paljon, mikä näkyy lapsen toiminnassa ja reagoinnissa erilaisissa tilanteissa (Boucher & Scrath, 1977).

Siirtymätilanteet voivat olla lapselle haastavia, ja muutokset voivat herättää voimakkaita reaktioita (Autismiliitto, 2023a). Tämän vuoksi rutiinit ja ennakoitavuus ovat lapselle tärkeitä, sillä se auttaa hahmottamaan arkea, jossa autismikirjon lapsi saattaa

kokea epävarmuutta tai yllättäviä tunteita. Arjen selkeä rakenne auttaa lasta toimimaan ympäristössä ja lisää turvallisuuden tunnetta.

Autismikirjon lapsella voi olla myös voimakkaita kiinnostuksen kohteita, jotka näkyvät pitkäkestoisena keskittymisenä tiettyyn aiheeseen. Lisäksi he voivat olla tarkkoja havaitsemaan ympäristönsä yksityiskohtia tarkasti (Woods & Estes, 2023, viitattu teoksessa Rusanen ym., 2025).

2.2 Autismikirjon lapset varhaiskasvatuksessa

Autismikirjon piirteet voivat näkyä varhaiskasvatuksen arjessa eri tavoin.

Ryhmätilanteissa lapsen voi olla vaikea seurata ohjeita tai odottaa omaa vuoroaan. Myös omien tarpeiden ilmaiseminen voi olla haastavaa. Lapsen voi olla vaikea kertoa esimerkiksi nälästä, väsymyksestä tai pahasta mielestä.

Autismikirjon lapsella saattaa esiintyä haasteita sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa. Lapsen voi olla hankala hakeutua muiden lasten seuraan tai osallistua yhteiseen leikkiin. Leikki saattaa painottua yksin leikkimiseen, esineiden järjestelyyn tai toistuviin toimintatapoihin. Autismikirjon lapsi saattaa kiinnostua enemmän lelujen yksityiskohdista tai niiden järjestelyistä kuin itse leikistä (Avellan & Lepistö, 2018). Myös toisten ihmisten tunteiden tunnistaminen ja käyttäytymisen jäljitteleminen, kuten vilkuttaminen tai eleiden seuraaminen voi olla lapselle haastavia (Taskinen, 1991). Tämä saattaa vaikeuttaa ystävyyssuhteiden muodostumista sekä yhteiseen toimintaan osallistumista.

Vuorovaikutustilanteissa katsekontakti, eleet tai puhe eivät aina toimi haluamalla tavalla. Lapsi ei välttämättä reagoi omaan nimeensä tai hakeudu katsekontaktiin samalla tavalla kuin muut lapset. Tämä voi näkyä esimerkiksi siten, että lapsi ei seuraa katseellaan toisen ihmisen osoittamaa suuntaa (Avellan & Lepistö, 2008).

Autismikirjon lapsen osallisuuteen voivat vaikuttaa myös erilaiset aistiärsykkeet. Esimerkiksi melu, kirkkaat valot tai kosketus voivat tuntua lapsesta kuormittavilta

(Autismiliitto, 2021). Tämän vuoksi lapsi saattaa vetäytyä yhteisestä hetkestä tai tarvita enemmän aikuisen tukea. Kuormittava aistiympäristö vaikuttaa lapsen hyvinvointiin sekä siihen, miten lapsi toimii varhaiskasvatuksen arjessa.

Varhaiskasvatuksessa on erilaisia tilanteita, jotka voivat ilmetä autismikirjon lapselle haastaviksi. Taskisen (1991) mukaan pienetkin muutokset voivat tuntua lapsesta kuormittavilta, minkä vuoksi toistuvat rutiinit ja rauhallinen eteneminen tukevat turvallisuuden tunnetta. Tämän vuoksi esimerkiksi kiirehtiminen ei sovi autismikirjon lapselle (Autismiliitto, 2025).

Autismikirjon piirteet voivat vaikuttaa monin tavoin lapsen osallistumiseen varhaiskasvatuksen arjessa. Siksi on tärkeää ymmärtää, mistä lapsen käyttäytyminen voi johtua ja millaista tukea hän tarvitsee eri tilanteissa. Seuraavaksi tarkastellaan kommunikaation kehitystä sekä autismikirjioon liittyviä kommunikaation haasteita.

3 Kommunikaatio autismikirjolla

3.1 Kommunikaation tyypillinen kehitys

Kommunikaatio tarkoittaa ihmisten välistä viestintää. Se ei perustu ainoastaan puheeseen, vaan siihen liittyvät myös ilmeet, eleet, katseet ja ääntely. Viestintä voi tapahtua myös ilman puhuttua kieltä (Launonen, 1998, viitattu teoksessa Kontu, 2005). Puheella ja kielellä on kuitenkin tärkeä rooli kommunikoinnissa (Korhonen, 2004).

Kommunikaation kehitys alkaa jo varhaislapsuudessa. Aluksi lapsi viestii esimerkiksi ilmeiden, eleiden ja ääntelyn avulla. Puheen merkitys vuorovaikutuksessa kasvaa vähitellen lapsen kehittyessä. Lennbergin (1967, viitattu teoksessa Alijoki, 1991) mukaan lapsi alkaa vähitellen oppia puhetta osaksi omaa toimintaansa ja vuorovaikutustaan.

Lapsen kommunikaatio kehittyy vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Aikuinen tulkitsee lapsen viestejä ja reagoi niihin, mikä auttaa lasta kehittämään omaa kommunikointiaan. Kommunikointi perustuu lapsen ja aikuisen vastavuoroiseen toimintaan (Huuhtanen, 2012). Kun lapsi huomaa, että hänen viestinsä vaikuttavat toiseen ihmiseen, hän alkaa vähitellen ymmärtää vuorovaikutuksen vastavuoroisuutta.

Puheen avulla lapsi osallistuu sosiaalisiin tilanteisiin sekä ilmaisee tarpeitaan, ajatuksiaan ja tunteitaan. Vuorovaikutuksessa lapsi oppii vähitellen huomioimaan myös toisen ihmisen viestejä ja reaktioita.

3.2 Kommunikaation haasteet autismikirjolla

Autismia on kuvattu kolmen keskeisen vaikeusalueen kautta, joihin kuuluu muun muassa kommunikaatio (Wing & Gould, 1979, viitattu teoksessa Sidjaja, 2025). Haasteita voi ilmetä sekä kielellisessä että ei-kielellisessä vuorovaikutuksessa (Wing, 1981, viitattu teoksessa Partanen, 2010).

Autismikirjon ihmisillä voi olla vaikeuksia sosiaalisessa kommunikaatiossa, ja ne voivat jatkaa koko elämän ajan. Vaikeudet voivat liittyä puheen ymmärtämiseen ja sen tuottamiseen, jotka näkyvät usein myös sanattomassa viestinnässä. Kielen tulkinta voi olla hyvin kirjaimellista, jolloin esimerkiksi sarkasmin tai vihjeiden ymmärtäminen voi olla vaikeaa. Vuorovaikutuksessa tämä voi näkyä esimerkiksi ilmeiden ja eleiden poikkeavana käyttönä. Myös tiedon käsittely ja muistaminen voivat vaikuttaa siihen, kuinka helposti keskustelun seuraaminen onnistuu (Autismiliitto, 2024).

Autismikirjon lapsen vuorovaikutus voi olla yksipuolista, ja puheen kehitys voi viivästyä. Avellanin ja Lepistön (2008) mukaan osa lapsista ei puhu lainkaan tai käyttää vain vähän sanoja, kun taas osa puhuu paljon. Heidän mukaansa lapsi voi myös toistaa samoja sanoja, lauseita tai valmiita ilmauksia osana omaa puhettaan. Toistavaa puhetta kutsutaan kaikupuheeksi, jossa lapsi toistaa kuulemiaan sanoja tai lauseita (Autismiliitto, 2023b).

Vuorovaikutuksen aloittaminen ja ylläpitäminen voi olla autismikirjon lapselle vaikeaa, jolloin autismikirjon lapsi saattaa keskittyä ensisijaisesti omaan toimintaan tai tuoda esiin omia kiinnostuksen kohteita ilman, että huomioi toisen näkökulmat. Tämä voi vaikuttaa siihen, miten yhteinen toiminta muiden kanssa rakentuu. Osalla autismikirjon lapsista kommunikointi etenee hitaammin, minkä vuoksi lapsi tarvitsee enemmän aikaa puheen käsittelyyn ja vastaamiseen (Autismiliitto, 2023b). Myös nonverbaalisessa vuorovaikutuksessa voi esiintyä haasteita esimerkiksi katsekontaktissa, eleiden käytössä tai ilmeiden tulkinnassa. Lapsi ei esimerkiksi aina tunnista toisen ihmisen tunnetta pelkän äänensävyn perusteella (Autismiliitto, 2021).

Osalla autismikirjon lapsista puhe ei kehity lainkaan tai se jää hyvin vähäiseksi. Tällaisissa tilanteissa voidaan käyttää puhetta tukevia ja korvaavia kommunikointikeinoja. Olennaista on löytää sopiva tapa viestiä, jotta hän pystyy ilmaisemaan itseään ja osallistumaan vuorovaikutukseen arjessaan (Autismiliitto, 2021).

4 Kommunikaation tukeminen varhaiskasvatuksessa

Kommunikaation tukeminen on tärkeä osa varhaiskasvatuksen arkea ja pedagogista toimintaa. Se näkyy päivän aikana monissa tilanteissa, kuten leikissä, siirtymissä ja yhteisessä toiminnassa. Jokaiselle autismikirjon ihmiselle on tärkeää löytää tapa kommunikoida, joka toimii hänen arjessaan (Autismiliitto, 2024). Aiemmin esiintulleiden kommunikaation haasteiden vuoksi on hyvä havainnoida, miten autismikirjon lapsen vuorovaikutusta ja ilmaisua voitaisiin tukea varhaiskasvatuksessa.

Kommunikaation tukeminen perustuu monipuolisiin ja toisiaan täydentäviin menetelmiin (Opetushallitus, 2022). Kommunikaatio ei siis ole erillinen osa arkea, vaan se on mukana kaikessa toiminnassa.

Lapsen kommunikaation tukemiseen vaaditaan varhaiskasvatuksessa aikuiselta tietoista ja johdonmukaista toimintaa, että monipuolisten tukikeinojen käyttöä (Opetushallitus, 2022). Seuraavaksi tarkastelen, millä tavoin autismikirjon lapsen kommunikaatiota voidaan tukea varhaiskasvatuksen arjessa. Keskeisiä näkökulmia ovat aikuisen sensitiivinen vuorovaikutus, kommunikaation tukikeinot, oppimisympäristön strukturointi sekä yhteistyö huoltajien ja asiantuntijoiden kanssa.

4.1 Aikuisen sensitiivinen vuorovaikutus

Aikuisella on keskeinen rooli lapsen kommunikaation tukemisessa varhaiskasvatuksessa. Varhaislapsuudessa jokainen lapsi tarvitsee aikuisen tukea, mutta autismikirjon lasten kohdalla merkitys korostuu (Autismiliitto, 2026a). Päivähoitolain (1973, 2 §, viitattu teoksessa Määttä & Rantala, 2010) mukaan päivähoiton tulee tarjota lapselle jatkuvia, turvallisia ja lämpimiä ihmissuhteita sekä lapsen kehitystä tukevaa toimintaa. Erityisesti autismikirjon lasten kohdalla aikuisen tapa olla vuorovaikutuksessa näkyy suoraan siinä, miten lapsi osallistuu ja ilmaisee itseään arjessa.

Sensitiivisessä vuorovaikutuksessa aikuinen havainnoi lasta, huomaa tämän aloitteita ja reagoi niihin lapsen tarpeita huomioiden. Autismikirjon lapsi voi huomata herkästi, miten aikuinen suhtautuu häneen. Jos lapsi kokee, ettei häntä huomioida tai että

häneltä odotetaan liikaa, luottamuksellisen vuorovaikutussuhteen rakentuminen voi olla vaikeaa (Autismiliitto, 2023a). Tämän vuoksi on tärkeää, että aikuinen antaa lapselle aikaa ja tilaa ilmaista itseään eikä ohjaa tilanteita liikaa. Näin lapselle voi vähitellen rakentua kokemus siitä, että hänen viesteihinsä vastataan.

Autismikirjon lapsilla vuorovaikutus ei aina kehity samalla tavalla kuin muilla lapsilla, minkä vuoksi aikuisen rooli korostuu. Kun aikuinen reagoi rauhallisesti ja ennakoitavasti lapsen aloitteisiin, lapsen on helpompi osallistua vuorovaikutukseen turvallisin mielin. Aikuisen tehtävänä on myös huomioida lapsen ympäristö ja muokata sitä niin, että se ei kuormita lasta liikaa (Autismiliitto, 2026a). Tämä voi helpottaa lapsen oloa ja tukea kommunikaation kehittymistä.

Aikuisen on tärkeää kiinnittää huomiota autismikirjon lapsen pieniin viesteihin, kuten eleisiin, katseisiin ja ääntelyyn. Sensitiivinen vuorovaikutus tukee lapsen osallisuutta ryhmätilanteissa. Kun aikuinen auttaa lasta pääsemään mukaan toimintaan ja tukee vuorovaikutusta muiden lasten kanssa, yhteiseen toimintaan osallistuminen voi tuntua lapsesta helpommalta. Samalla lapselle voi muodostua kokemus ryhmään kuulumisesta, mikä tukee sekä kommunikaation kehittymistä että sosiaalista hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa on tärkeää, että kohdataan lapsi ja perhe sensitiivisesti sekä huomioidaan lapsi yksilönä. Kun lapsi kokee tulevansa nähdyksi ja kuulluksi, se tukee lapsen hyvinvointia ja osallisuutta arjessa (Autismiliitto, 2023a).

4.2 AAC-menetelmät kommunikoinnin tukena

Kaikilla ihmisillä on tarve kommunikoida, vaikka kommunikointitavat vaihtelevat yksilöllisesti (Huuhtanen, 2012). Puhe on lapselle tavallisin tapa viestiä, mutta kaikilla lapsilla puhe ei kehity samalla tavalla tai sitä ei välttämättä ole lainkaan. Tällöin kommunikoinnin tueksi tarvitaan myös muita keinoja.

Puhetta tukevista ja korvaavista kommunikointimenetelmistä käytetään lyhennettä AAC (*Augmentative and Alternative Communication*) (Huuhtanen, 2012). Puhetta korvaavaa menetelmää käytetään silloin, kun lapsi ei pysty ilmaisemaan itseään puheen avulla tai puheen ymmärtämisessä ja tuottamisessa ilmenee vaikeuksia (Ketonen ym., 2014). Kommunikoinnin tukena voidaan käyttää esimerkiksi kuvia, jotka helpottavat vuorovaikutusta ja tukevat lapsen ymmärtämistä arjessa.

Kuvien avulla lapsen voi olla helpompi hahmottaa päivän kulkua ja ennakoida tulevia tilanteita. Visuaalinen tuki voi auttaa lasta ymmärtämään ympäristöään ja osallistumaan vuorovaikutukseen. Jos tiedetään, että lapsen puheen kehitys viivästyy tai tulee olemaan poikkeavaa, hänelle olisi tärkeää löytää sopiva AAC-keino mahdollisimman varhain (Huuhtanen, 2012). Kun arjen tilanteet näkyvät kuvina, ne voivat tuntua lapsesta selkeämmiltä ja turvallisemmilta. Kuvien käyttö voi myös helpottaa muistamista ja tukea lapsen omaa ilmaisua arkielämässä.

Kuvakommunikoinnin tukena voidaan käyttää PECS-menetelmää. PECS tulee englanninkielisistä sanoista Picture Exchange Communication System. Kyseessä on kuvien vaihtamiseen perustuva menetelmä, jonka avulla lasta voidaan tukea vuorovaikutuksessa (Frost & Bondy, 2002, viitattu teoksessa Avellan & Lepistö, 2008). PECS-menetelmässä lapsi harjoittelee viestimistä kuvien avulla ja voi ilmaista tarpeitaan ja toiveitaan antamalla kuvan aikuiselle. Aikuinen tukee lapsen kommunikointia sanallistamalla lapsen ilmaisua (Avellan & Lepistö, 2008). PECS-menetelmän tavoite on tukea vuorovaikutusta ja lapsen oma-aloitteista kommunikointia (Chaplop-Christy ym., 2002).

Kuvien lisäksi kommunikoinnin tukena voidaan käyttää myös tukiviittomia, jotka voivat auttaa lasta ymmärtämään puhetta ja ilmaisemaan itseään. Huuhtasen (2012) mukaan on tärkeää muistaa, että tukiviittomia käyttäessä niiden rinnalla käytetään aina myös puhetta, sillä se tukee kuulevan lapsen kielen kehitystä. Tukiviittomista voi olla hyötyä erityisesti tilanteissa, joissa lapsella on vaikeuksia puheen tuottamisessa tai ymmärtämisessä. Ne voivat helpottaa vuorovaikutusta ja vähentää turhautumista tilanteissa, joissa lapsen on vaikea ilmaista itseään puheen avulla. Huuhtasen (2012)

mukaan viittomat jäävät paremmin mieleen silloin, kun niitä näkee ja käyttää itse. Varhaiskasvatuksessa viittomia voidaan hyödyntää esimerkiksi naulakoissa, ruokailutiloissa ja muiden arjen ympäristöissä, jotta voidaan tukea lapsen ymmärtämistä sekä osallistumista. Tukiviittomien käyttäminen ei edellytä täydellistä viittomakielen osaamista, vaan tärkeintä on, että aikuinen ymmärtää käyttämänsä viittomat ja hyödyntää niitä vuorovaikutuksessa (Huuhtanen, 2021).

Kuvien käytöstä kommunikoinnin tukena on kuitenkin herännyt huolta, että ne estäisivät puheen kehitystä. Kuitenkin Avellanin ja Lepistön (2008) mukaan kuvien käyttö tutkimusten mukaan ei estä puheen kehitystä, vaan se voi tukea sitä. Kuvien avulla lapsi pystyy ilmaisemaan itseään myös silloin, kun puhe ei ole kehittynyt tai sitä on vähän. Myös tukiviittomien käyttöön on noussut huolta siitä, että ne hidastaisivat puheen oppimista. Adenius-Jokivuoren (2004) mukaan viittomat voivat kuitenkin tukea puheen ja kommunikaation kehitystä.

AAC-menetelmät voivat helpottaa vuorovaikutusta ja vähentää turhautumista tilanteissa, joissa lapsen on vaikea tulla ymmärretyksi. Kun lapsella on käytössä toimiva tapa viestiä, hänen on helpompaa osallistua arjen toimintaan ja olla vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Puhetta tukeva tai korvaava kommunikointikeino voi olla lapselle väliaikainen tuki puheen kehityksessä, mutta joillekin siitä voi muodostua tärkein tapa kommunikoida myös myöhemmin elämässä (von Tetzchner & Martinsen 1999, 80–84, viitattu teoksessa Huuhtanen, 2012).

On kuitenkin tärkeää muistaa, että kaikille lapsille ei sovi samanlainen kommunikointikeino, vaan jokaisen lapsen tuen tarve on erilainen. Joillekin lapsille yksi menetelmä riittää, kun taas toiset hyötyvät useamman keinon yhdistämisestä (Huuhtanen, 2012).

4.3 Strukturoitu ja ennakoitava oppimisympäristö

Autismikirjon lapselle selkeä ja ennakoitava oppimisympäristö on tärkeä. Oppimisympäristöön kuuluvat esimerkiksi tilat, välineet, toimintatavat ja

vuorovaikutustilanteet, jotka tukevat lapsen oppimista ja kehitystä (Opetushallitus, 2022). Selkeä ympäristö voi helpottaa päivän kulun hahmottamista ja auttaa lasta ymmärtämään, mitä eri tilanteissa tapahtuu. Ennakoitavuus voi myös vähentää epävarmuutta tilanteissa, joissa ympäristö muuttuu nopeasti tai jossa lapsen on vaikea ymmärtää sosiaalisia vihjeitä. Varhaiskasvatuksessa tämä voi näkyä esimerkiksi toistuvina rutiineina, selkeinä toimintatapoina ja aikuisen johdonmukaisena toimintana. Kun arjen tilanteet toistuvat samanlaisina, lapsen voi olla helpompi tuntea olonsa turvalliseksi ja toimia erilaisissa tilanteissa (Kujanpää & Kerola, 1999).

Struktuuri näkyy usein arjen pienissä tilanteissa. Sen avulla lapsen voi olla helpompi ymmärtää, mitä tehdään, missä toimitaan, kenen kanssa toimitaan ja mitä tapahtuu seuraavaksi (Ikonen & Suomi, 1999). Päivän kulkua voidaan havainnollistaa esimerkiksi kuvien avulla, mikä voi helpottaa päivän tapahtumien ymmärtämistä ja vähentää epävarmuutta. Avellanin ja Lepistön (2008) mukaan päiväjärjestystä voidaan selkeyttää siten, että lapsi ottaa seuraavaa toimintaa kuvaavan kuvan mukaansa ja palauttaa sen toiminnan jälkeen takaisin paikalleen. Näin lapsi oppii yhdistämään kuvat päivän tapahtumiin ja hahmottamaan päivän kulkua paremmin. Päivästrukturia suunniteltaessa on tärkeää ottaa huomioon lapsen kyky ymmärtää kommunikaatiota ja arjen tilanteita.

Siirtymätilanteet voivat olla autismikirjon lapselle haastavia, minkä vuoksi niiden ennakointi on tärkeä huomioida. Lasta voidaan valmistella tuleviin tilanteisiin esimerkiksi kuvien, ensin-sitten-kuvien tai muiden visuaalisten tukikeinojen avulla. Toiminnan etenemistä voidaan selkeyttää myös tiimalasilla, joka auttaa lasta ymmärtämään ajan kulumista ja toiminnan kestoa. Lisäksi tilojen kuvittaminen ja toimintapisteiden selkeä järjestely voivat helpottaa ympäristön hahmottamista ja tukea lapsen itsenäistä toimintaa (Avellan & Lepistö, 2008). Myös tavaroiden pysyvät paikat voivat tukea ympäristön ennakoitavuutta, minkä vuoksi niiden jatkuvaa muuttamista kannattaa välttää (Aro & Siiskonen, 2014).

Autismikirjon lapselle arjen tilanteet voivat tuntua kuormittavilta erityisesti silloin, kun ympäristö on meluisa, levoton tai vaikeasti hahmotettava. Tämän vuoksi

oppimisympäristössä on tärkeää huomioida myös lapsen aistisäätelyyn liittyvät tarpeet. Rauhallinen ympäristö ja mahdollisuus vetäytyä hetkeksi voivat vähentää kuormitusta ja tukea lapsen hyvinvointia.

Kaikki autismikirjon lapset eivät kuitenkaan tarvitse yhtä paljon struktuuria, vaan tuen tarve vaihtelee lapsen kehitystason ja yksilöllisten tarpeiden mukaan (Ikonen & Suomi, 1999). Kun arki on lapselle riittävän selkeä ja ennalta arvattava, hänen voi olla helpompi osallistua toimintaan ja toimia vuorovaikutuksessa muiden kanssa.

4.4 Yhteistyö huoltajien ja asiantuntijoiden kanssa

Autismikirjon lapsen kommunikaation tukemisessa yhteistyö huoltajien, varhaiskasvatuksen henkilöstön ja muiden asiantuntijoiden välillä on tärkeää. Opetushallituksen (2022) mukaan huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö on tärkeä osa varhaiskasvatusta, sillä sen tavoitteena on tukea lapsen kehitystä sekä kasvua. Huoltajat tuntevat lapsensa parhaiten, joten heidän tietonsa lapsen tavoista, kiinnostuksen kohteista ja kommunikoinnista ovat hyödyllisiä myös varhaiskasvatuksessa. Vanhemmille tärkeää yhteistyössä on se, miten ammattilaiset ymmärtävät perheen arkea ja tukevat vanhempia lapsen tuen tarpeisiin liittyvissä asioissa (Määttä & Rantala, 2010), sillä lapsen tuen tarpeet voivat kuormittaa myös perheen arkea (Ahonen & Lönnqvist, 2023).

Yhteisen keskustelun kautta lapselle voidaan löytää hänen arkeensa sopivia toimintatapoja ja kommunikointikeinoja. Uusien kommunikointimenetelmien käyttöönotto voi tuntua kuormittavalta sekä huoltajista että lapsen kanssa työskentelevistä aikuisista, minkä vuoksi yhteistyö ja riittävä tuki ovat tärkeitä menetelmien käyttöönotossa (Huuhtanen, 2012).

Lapsen kommunikaation tukemisessa on tärkeää, että hänen kanssaan työskentelevät aikuiset käyttävät johdonmukaisia toimintatapoja ja yhteisiä kommunikointikeinoja (Ikonen & Suomi, 1999). Kommunikaation tukeminen tulisi näkyä kaikissa lapsen arjen ympäristöissä, kuten kotona ja varhaiskasvatuksessa (Kerola & Kujanpää, 1999). Tällöin

lapsen arki voi tuntua selkeämmältä ja turvallisemmalta. Yhteistyötä tehdään usein myös puheterapeutin tai erityisopettajan kanssa, jotta lapselle löydetään sopivia keinoja kommunikaation tueksi. Näin lapsen tukemiseen voidaan saada erilaisia näkökulmia ja osaamista (Määttä & Rantala, 2010).

Yhteistyössä on tärkeää avoin vuorovaikutus ja tiedon jakaminen lapsen arkeen liittyvistä asioista. Huoltajilla on usein paljon sellaista tietoa, joka auttaa ymmärtämään lasta paremmin, kuten tilanteet, jotka kuormittavat lasta, tai toimintatavat, jotka tukevat hänen kommunikointiaan. Jos lapsi käyttää kotona tiettyjä kuvia tai tukiviittomia, olisi hyvä, että samat keinot näkyvät myös varhaiskasvatuksen arjessa. Tieto voi auttaa varhaiskasvatuksen henkilöstöä tukemaan lasta paremmin erilaisissa arjen tilanteissa.

5 Pohdinta ja johtopäätökset

Tässä tutkielmassa tarkastelin autismikirjon lasten kommunikaation haasteita ja kommunikoinnin tukemisen keinoja varhaiskasvatuksessa. Kirjallisuuskatsauksen perusteella kommunikaation tukeminen muodostuu monista toisiaan täydentävistä tekijöistä, kuten sensitiivisestä vuorovaikutuksesta, yksilöllisistä kommunikointikeinoista, strukturoidusta oppimisympäristöstä sekä yhteistyöstä huoltajien ja asiantuntijoiden kanssa. Tutkielman perusteella kommunikaation tukeminen näkyy ennen kaikkea varhaiskasvatuksen arjen tilanteissa ja päivittäisessä vuorovaikutuksessa.

Useissa lähteissä korostui autismikirjon lasten yksilöllisyys. Sainsburyn (2000) mukaan autismikirjo esiintyy jatkumona, jossa lasten kommunikaation ja toimintakyvyn välillä on suurta vaihtelua. Myös Huuhtanen (2012) tuo esiin, ettei kaikille lapsille sovi samanlainen kommunikointikeino, vaan osa hyötyy useamman menetelmän yhdistämisestä. Näiden näkökulmien perusteella autismikirjon lasten kommunikaation tukeminen edellyttää joustavuutta ja lapsen yksilöllisten tarpeiden huomioimista. Tämä korostaa myös sitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstöltä vaaditaan kykyä soveltaa omaa toimintaa lapsen tarpeiden mukaisesti.

Tutkielmassa korostui myös aikuisen sensitiivinen vuorovaikutuksen merkitys. Huuhtasen (2012) mukaan kommunikointi perustuu vastavuoroiseen toimintaan lapsen ja aikuisen välillä, kun taas Autismiliitto (2023a) painottaa lapsen sensitiivisen kohtaamisen merkitystä turvallisuuden tunteen ja osallisuuden rakentumisessa. Molemmissa näkökulmissa aikuisen tehtävänä on huomata lapsen viestit ja vastata niihin rauhallisesti lapsen tarpeet huomioiden. Tämä korostuu erityisesti varhaiskasvatuksessa, jossa kommunikaation tukeminen tapahtuu arjen vuorovaikutustilanteissa eikä erillisinä harjoituksina.

Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät näyttäytyivät tutkielmassa keskeisinä autismikirjon lasten kommunikaation tukemisen keinoina. Sekä Avellan ja Lepistö (2008) että Adenius-Jokivuori (2004) tuovat esiin, etteivät kuvat tai tukiviittomat estä puheen kehitystä, vaan ne voivat tukea sitä. Huuhtanen (2012) puolestaan korostaa lapselle sopivan kommunikointikeinon löytämisen merkitystä. Kirjallisuuden

perusteella AAC-menetelmät voivat tukevat erityisesti lapsen osallistumista ja mahdollisuutta tulla ymmärretyksi. Kommunikaation tukemisessa olennaista ei ole vain puheen kehittäminen, vaan myös lapsen mahdollisuus toimia vuorovaikutuksessa muiden kanssa.

Myös strukturoitu ja ennakoitava ympäristö näyttäytyi tutkielmassa tärkeänä kommunikaation tukemisen kannalta. Ikosen ja Suomen (1999) mukaan strukturi auttaa lasta hahmottamaan arjen tilanteita, kun taas Kujanpää ja Kerola (1999) korostavat vaiheittaisen etenemisen merkitystä oppimisessa. Avellan ja Lepistö (2008) puolestaan nostavat esiin visuaalisen tukikeinojen merkityksen arjen ennakkoinnissa. Lähteiden perusteella selkä ympäristö voi vähentää kuormitusta ja tukea lapsen osallistumista arjen tilanteisiin. Kommunikaation tukeminen ei siis ole vain lapsen taitojen harjoittelua, vaan siihen vaikuttavat myös ympäristö ja vuorovaikutuksen tapa.

Tutkielman luotettavuuden kannalta on hyvä huomioida, että kyseessä oli kuvaileva kirjallisuuskatsaus, joka perustui aiempaan tutkimuskirjallisuuteen. Osa käytetyistä lähteistä oli vanhempia, mikä näkyi erityisesti autismikirjoja kuvaavassa käsitteistössä ja tavoissa kuvata autismikirjon lasten toimintaa. Toisaalta monet vanhemmissa lähteissä esiin nousseet näkökulmat, kuten struktuurin, ennakoitavuuden ja vuorovaikutuksen merkitys näyttäytyivät samansuuntaisina uudempien lähteiden kanssa. Tämä voi vaikuttaa siihen, miten ajantasaisena tutkielman antamaa kuvaa autismikirjosta voidaan pitää. Tutkielman rajoituksena voidaan pitää myös sitä, ettei siinä tarkasteltu käytännön varhaiskasvatustilanteita tai henkilöstön kokemuksia empiirisesti.

Lähteet

- Adenius-Jokivuori, M. (2004). Kielen ja kommunikaation kehityksen tukeminen. Teoksessa P. Pihlaja & R. Viitala (toim.), *Erityiskasvatus varhaislapsuudessa* (s. 194–213). WSOY.
- Ahonen, K., & Lönnqvist, A. (2023). Siellä missä muutkin – yhteiskehittämistä vammaisperheiden vertaisryhmissä. Teoksessa K. Malinen, M. Itäpuisto, J. Moilanen, J. Kiili & M. Punna (toim.), *Vertaistuki ja kokemukseen perustuva asiantuntijuus lasten ja perheiden voimavarana* (s. 149–157). Vastapaino.
- Alijoki, E. (1991). Puhe- ja äänihäiriöt. Teoksessa M. Kauppinen & M. Sarjanoja (toim.), *Erlainen lapsi päivähoitossa* (2. p.) (s. 226–243). WSOY.
- Aro, T., & Siiskonen, T. (2014). Millaista on hyvä tuki? Teoksessa T. Siiskonen, T. Aro, T. Ahonen & R. Ketonen (toim.), *Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa* (4. p.) (s. 188–200). PS-kustannus.
- Autismiliitto. (2021). *Autismikirjon lapsi päivähoitossa*. <https://autismiliitto.fi/wp-content/uploads/2021/11/Saavutettava-Autismikirjon-lapsi-paivahoidossa.pdf>
- Autismiliitto. (2023a). *Autismikirjon lapset ja nuoret*. <https://autismiliitto.fi/autismi/autismikirjon-lapset-ja-nuoret/>
- Autismiliitto. (2023b). *Kommunikaatio*. <https://autismiliitto.fi/kommunikaatio/>
- Autismiliitto. (2024). *Miten tukea autismikirjon ihmisen kommunikaatiota?* <https://autismiliitto.fi/tuki-ja-neuvot/autismikirjo-ja-ikaantyminen/olen-ammattilainen/miten-tukea-autismikirjon-henkilon-kommunikaatiota/>

Autismiliitto. (2025). *Autismikirjon lapsi leikki-iässä*. <https://autismiliitto.fi/wp-content/uploads/2025/04/Saavutettava-Autismikirjon-lapsi-leikki-iassa-2023.pdf>

Autismiliitto. (2026a). *Autismi eri elämänvaiheissa*.
<https://autismiliitto.fi/autismi/autismikirjo-eri-elamanvaiheissa/>

Autismiliitto. (2026b). *Perustietoa autismista*.
<https://autismiliitto.fi/autismi/perustietoa-autismista/>

Avellan, A., & Lepistö, T. (2008). *Varhis: Opas pienten autististen lasten varhaiskuntoutukseen*. Lastenlinnan sairaala.

Boucher, J., & Scarth, L. (1977). Research and the teaching of autistic children. Teoksessa B, Furneaux & B. Roberts (toim.), *Autistic children: Teaching, community and research approaches* (s. 140–161). Routledge & Kegan Paul.

Charlop-Christy, M. H., Carpenter, M., Le, L., LeBlanc, L. A., & Kellet, K. (2002). Using the picture exchange communication system (PECS) with children with autism: Assessment of PECS acquisition, speech, social-communicative behavior, and problem behavior. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 35(3), 213-231.
<https://doi-org.ezproxy.utu.fi:2443/10.1901/jaba.2002.35-213>

Huhtanen, K. (toim.). (2012). *Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa* (6. p.). Kehitysvammaliitto.

Ikonen, O., & Suomi, A. (1999). Kasvatuksellinen kuntoutus ja opetus. Teoksessa O. Ikonen (toim.), *Autismi: teoriasta käytäntöön* (2. p.) (s. 156–189). Atena.

Ikonen, O., & Suomi, A. (1999). Autismi: esiintyvyys ja käyttäytyminen. Teoksessa O. Ikonen (toim.), *Autismi: teoriasta käytäntöön* (2. p.) (s. 55–74). Atena.

- Itkonen, T. (1999). MAPS – tavoitteena elämän laatu. Teoksessa O. Ikonen (toim.), *Autismi: teoriasta käytäntöön* (2. p.) (s. 139–141). Atena.
- Ketonen, R., Launonen, K., Ikonen, A., Salmi, P., Palmroth, A., Röman, M., & Mattinen, A. (2014). Kieli ja viestintä. Teoksessa T. Siiskonen, T. Aro, T. Ahonen & R. Ketonen (toim.), *Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa* (4. p.) (s. 201–225). PS-kustannus.
- Korhonen, T. (2004). Lapsen neuropsykologinen kehitys. Teoksessa P. Pihlaja & R. Viitala (toim.), *Erityiskasvatus varhaislapsuudessa* (s. 42–57). WSOY.
- Kontu, E. (2005). Kommunikaatiosuhde – vuorovaikutuksen keskeinen elementti. Teoksessa E. Kontu & E. Suhonen (toim.), *Erityispedagogiikka ja varhaislapsuus* (s. 109–115). Yliopistopaino.
- Kujanpää, S., & Kyllikki, K. (1999). Perhetyö ja kotikuntoutus. Teoksessa O. Ikonen (toim.), *Autismi: teoriasta käytäntöön* (2. p.) (s. 243–252). Atena.
- Kyllikki, K., & Kujanpää, S. (1999). Moniammatillinen yhteistyö. Teoksessa O. Ikonen (toim.), *Autismi: teoriasta käytäntöön* (2. p.) (s. 253–265). Atena.
- Määttä, P., & Rantala, A. (2010). *Tavallisen erityinen lapsi: yhdessä tekemisen toimintamalleja*. PS-kustannus.
- Opetushallitus. (2022). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022*.
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_2.pdf
- Partanen, K. (2010). *Voimaa autismikirjon kuntoutukseen* (s. 23–42). Autismisäätiö.
- Rusanen, T., Tiuraniemi, S., & Rautio, T. (21.11.2025). *Ainutlaatuiset aivot: mitä jokaisen tulisi tietää ADHD:sta ja autismista*. Oamk Journal.

<https://oamkjournal.oamk.fi/2025/ainutlaatuiset-aivot-mita-jokaisen-tulisi-tietaa-adhdsta-ja-autismista/>

Sainsbury, C. (2000). *Martian in the playground: understanding the schoolchild with Asperger's syndrome*. Lucky Duck Publishing.

Sidjaja, F. F. (2025). The growing definition of Autism. *International Journal of Disability, Development & Education*, 72(8), 1505-1511. <https://doi-org.ezproxy.utu.fi:2443/10.1080/1034912X.2024.2393382>

Takala, M., Äikäs, A., & Lakkala, S. (2020). Inklusiivisen kasvatuksen monet mahdollisuudet. Teoksessa M. Takala, A. Äikäs & S. Lakkala (toim.), *Mahdoton inkluusio? Tunnista haasteet ja mahdollisuudet* (s. 13–44). PS-kustannus.

Taskinen, S. (1991). Autismin kohtaaminen päivähoitossa. Teoksessa M. Kauppinen & M. Sarjanoja (toim.), *Erilainen lapsi päivähoitossa* (2. p.) (s. 219–225). WSOY.

Viitala, K. (2005). Lapsuus ja erityinen tuki päivähoitossa. Teoksessa E. Kontu & E. Suhonen (toim.), *Erytispedagogiikka ja varhaislapsuus* (s. 9–33). Yliopistopaino.